

Mål C-869/19

Begäran om förhandsavgörande

Datum för ingivande:

28 november 2019

Domstol som begär förhandsavgörande:

Tribunal Supremo (Spanien)

Datum för beslutet att begära förhandsavgörande:

27 november 2019

Klagande:

L

Motpart:

Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria, S.A.U.

[utelämnas] [uppgifter om tvisten och den hänskjutande domstolen]

TRIBUNAL SUPREMO

Tvistemålsavdelningen

[utelämnas] [uppgifter om ledamöterna av den hänskjutande domstolen]

Madrid den 27 november 2019.

[utelämnas] [uppgifter om föredragande]

BAKGRUND

Nationellt mål i vilket förhandsavgörande begärs [Orig. s. 2]

1. Konsumenten L överklagade dom 19/2017, av den 13 januari, meddelad av första avdelningen vid Audiencia Provincial de Valladolid (Provinsdomstolen i Valladolid) [utelämnas].

2. [utelämnas] Tribunal Supremo övervägde huruvida det var lämpligt att begära ett förhandsavgörande från Europeiska unionens domstol och parterna bereddes därför tillfälle att yttra sig över lämpligheten av en sådan begäran.

3. Klaganden, det vill säga konsumenten, åberopade att det är lämpligt att begära ett förhandsavgörande, medan motparten, som är ett finansinstitut, motsatte sig detta och anser att ”Unionsrätten inte kan föreskriva någon skyldighet för nationella domstolar att underlåta att tillämpa nationella processregler” såsom de regler som kräver att domstolsavgöranden ska överensstämja med parternas yrkanden.

4. Parterna i det nationella målet är L, i egenskap av klagande [utelämnas] och Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria, S.A.U., i egenskap av motpart [utelämnas].

RÄTTSLIG BEDÖMNING

ETT. Kortfattad bakgrund

1. Den 22 mars 2006 beviljade finansinstitutet Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria, S.A.U. (nedan kallat Ceiss-banken) ett hypotekslån på 120 000 euro till L (nedan kallad klaganden eller konsumenten) för köp av en bostad. Låntagaren skulle betala tillbaka lånet under 30 år, genom 360 månatliga avbetalningar. Avtalet innehöll allmänna villkor som hade formulerats i förväg av Ceiss-banken.

2. Lånets räntesats var 3,350 % årligen för det första året. Därefter fastställdes en rörlig ränta som beräknades genom att varje år summera [Orig. s. 3] 0,52 % till Euribor. Dock innehöll avtalet en klausul som fastställde att lånets räntesats aldrig skulle understiga 3 % årligen (”räntegolv”). När Euribor sjönk kraftigt under 2009 hindrade klausulen att räntan för lånet sjönk under 3 % årligen.

3. Konsumenten väckte talan mot banken i januari 2016 och yrkade att klausulen om räntegolv skulle ogiltigförklaras, på grund av oskälighet och bristande transparens, eftersom banken inte hade informerat konsumenten på lämpligt sätt om förekomsten av denna klausul och dess ekonomiska betydelse för avtalet.

4. Förutom ogiltigförklaringen av klausulen om räntegolv krävde låntagaren att banken skulle betala tillbaka alla belopp som konsumenten felaktigt hade betalat genom tillämpning av nämnda klausul. I andra hand, för det fall att domstolen inte skulle bifalla yrkandet om full återbetalning, yrkade konsumenten att banken skulle betala tillbaka de belopp som konsumenten felaktigt hade betalat från och med den 9 maj 2013.

5. Ceiss-banken bestred talan genom en svarsskrivelse den 4 mars 2016. Banken menade att klausulen om räntegolv inte var oskälig, eftersom låntagaren hade informerats om dess förekomst i avtalet.

6. Juzgado de Primera Instancia (förstainstansdomstolen) meddelade sin dom den 6 juni 2016. I domen fastställdes att klausulen om räntegolv var oskäligen på grund av bristande transparens. Dock ålade domstolen endast Ceiss-banken att betala tillbaka de belopp som konsumenten felaktigt hade erlagt genom tillämpning av nämnda klausul från och med den 9 maj 2013, samt räntor, genom tillämpning av fastställd rättspraxis genom dom 241/2013 från första avdelningen vid Tribunal Supremo, av den 9 maj. Ceiss-banken förpliktades även att betala rättegångskostnaderna.

7. Ceiss-banken överklagade domen från första instans genom en skrivelse den 14 juli 2016. I sitt överklagande bestred banken att den skulle betala rättegångskostnaderna, eftersom banken ansåg att talan inte hade bifallits i sin helhet, utan endast delvis. Låntagaren bestred överklagandet genom en skrivelse den 20 juli 2016. [Orig. s. 4]

8. Innan Audiencia Provincial meddelade dom för att avgöra överklagandet avkunnade EU-domstolen domen av den 21 december 2016 i de förenade målen C-154/15, C-307/15 och C-308/15 (EU:C:2016:980). I domslutet i nämnda dom förklarade EU-domstolen att artikel 6.1 i direktiv 93/13/EEG utgör hinder för nationell rättspraxis som tidsmässigt begränsar verkan av avtalets återgång i samband med fastställandet i domstol av att ett villkor i ett avtal är oskäligt, så att enbart belopp som felaktigt erlagts med tillämpning av ett sådant villkor efter dagen för domstolsbeslutet att förklara villkoret oskäligt, ska återbäras. Den nationella rättspraxis som EU-domstolen syftar på återfinns i dom 241/2013 från första avdelningen vid Tribunal Supremo, av den 9 maj.

9. Audiencia Provincial meddelade den dom som avgjorde överklagandet vid en senare tidpunkt, den 13 januari 2017. Audiencia Provincial biföll överklagandet, eftersom den ansåg att talan endast hade bifallits delvis, och upphävde därför den del av domen från Juzgado de Primera Instancia som hade förpliktat Ceiss-banken att betala rättegångskostnaderna.

10. Audiencia Provincial hänvisade inte i sin dom till EU-domstolens dom av den 21 december 2016. Audiencia Provincial ändrade inte heller förstainstansdomstolens dom beträffande verkan av avtalets återgång på grund av ogiltigförklaring av den oskäligen klausulen om räntegolv, eftersom klausulen inte var föremål för överklagandet.

11. Låntagaren har överklagat domen från Audiencia Provincial till Tribunal Supremo. I överklagandet har låntagaren åberopat att den överklagade domen bland annat strider mot artikel 1303 i Código Civil (civillagen) (som reglerar verkan av avtalets återgång vid ogiltigförklaring av skyldigheter och avtal) jämförd med artikel 6.1 i direktiv 93/13/EEG, där det fastställs att konsumenterna inte är bundna av oskäligen avtalsvillkor; detta eftersom den överklagade domen inte tillämpar den rättspraxis som fastställs genom EU-domstolens dom av den 21 december 2016 och inte *ex officio* fastställer full återbetalning av belopp som felaktigt erlagts genom tillämpning av klausulen om räntegolv. [Orig. s. 5]

12. Banken har bestridit överklagandet. Banken har åberopat att konsumentens yrkande strider mot principen att domstolsavgöranden inte får gå utöver vad parterna har yrkat, eftersom hon inte överklagade domen från första instans i syfte att bestrida den tidsmässiga begränsningen av verkan av avtalets återgång på grund av ogiltigförklaring av klausulen, och därför borde inte Audiencia Provincial besluta om full återbetalning kopplad till att klausulen förklarades oskälig.

TVÅ. *Europeiska unionens lagstiftning*

1. Den bestämmelse i unionsrätten som leder till tolkningssvårigheter i förhållande till verkan av att en klausul om räntegolv förklaras oskälig är artikel 6.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal, som fastställer följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

2. I EU-domstolens dom av den 21 december 2016 i de förenade målen C-154/15, C-307/15 och C-308/15 (EU:C:2016:980), slogs följande fast:

”Artikel 6.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal ska tolkas så, att den utgör hinder för nationell rättspraxis som tidsmässigt begränsar verkan av avtalets återgång i samband med fastställandet i domstol av att ett villkor i ett avtal som en näringsidkare ingått med en konsument är oskäligt i den mening som avses i artikel 3.1 i detta direktiv, så att enbart belopp som felaktigt erlagts med tillämpning av ett sådant villkor efter dagen för domstolsbeslutet att förklara villkoret oskäligt, ska återbäras.”

TRE. *Nationella rättsliga ramar för det nationella målet*

1. Artikel 1303 i den spanska civillagen fastställer att återbetalning ska ske till följd av att en skyldighet förklaras ogiltig, genom att föreskriva följande: **[Orig. s. 6]**

”Om en förpliktelse förklaras ogiltig, ska avtalsparterna ömsesidigt återställa vad som varit föremål för avtalet, med dess avkastning och köpeskilling jämte ränta, med förbehåll för vad som föreskrivs i följande artiklar.”

2. I dom 241/2013 från Tribunal Supremo, av den 9 maj (ES:TS:2013:1916), förklarades att klausulerna om räntegolv som fanns i de allmänna villkoren i vissa avtal som hade undertecknats mellan konsumenter och vissa banker, mot vilka en grupptalan riktades, var ogiltiga på grund av bristande transparens. Verkan av återgången till följd av ogiltighetsförklaringen begränsades dock tidsmässigt, eftersom domen fastställde att ogiltigheten inte påverkade de betalningar som

hade genomförts före den tidpunkt när domen offentliggjordes. Flera senare domar bekräftade denna rättspraxis.

3. I EU-domstolens dom av den 21 december 2016 förklarades att den tidsmässiga begränsningen av verkan av återgång, som fastställs i denna rättspraxis, stred mot artikel 6.1 i direktiv 93/13/EEG. Första avdelningen vid Tribunal Supremo ändrade sin rättspraxis i och med sin dom 123/2017, av den 24 februari, och anpassade den efter den praxis som fastställs genom EU-domstolens dom.

4. När EU-domstolen avkunnade denna dom pågick handläggning av tiotusentals tvister i spanska domstolar angående ogiltighetsförklaring av oskäliga villkor, varav flertalet handlade om räntegolv. En del av dessa tvister pågick i första instans, medan andra redan hade överklagats till högre instans. I många av dessa tvister hade konsumenterna yrkat, i första eller andra hand, att återbetalning av de felaktiga betalningarna skulle begränsas till belopp som hade betalats efter den 9 maj 2013. Sådana yrkanden lades fram med tillämpning av rättspraxis som fastställts genom dom 241/2013 från första avdelningen vid Tribunal Supremo, av den 9 maj, eftersom EU-domstolens dom av den 21 december 2016 ännu inte hade meddelats.

5. Så är fallet i förevarande tvist där konsumenten i första hand har yrkat full återbetalning, och i andra hand återbetalning med en tidsmässig begränsning. Konsumenten överklagade inte domen från första instans, som ogillade hennes förstahandsyrkande och endast biföll andrahandsyrkandet [**Orig. s. 7**], vid en tidpunkt när EU-domstolens dom av den 21 december 2016 ännu inte hade avkunnats, och domen från första instans följde nationell rättspraxis. Endast motparten, det vill säga banken, överklagade domen och yrkade att domslutet skulle upphävas beträffande bankens förpliktelse att betala rättegångskostnaderna.

6. I andra fall hade konsumenterna yrkat på full återbetalning av de felaktiga betalningarna, men de överklagade inte domen som, trots att den förklarade att klausulen var ogiltig, fastslog en tidsmässig begränsning av återbetalningen av de belopp som hade betalats med tillämpning av klausulen. Anledningen till detta var förekomsten av nationell rättspraxis som inleddes av dom 241/2013 från första avdelningen vid Tribunal Supremo, av den 9 maj, som innebar att återbetalningen var tidsmässigt begränsad till betalningar som hade skett efter detta datum, vilket ledde till att endast banken överklagade domen.

7. I de tvister i vilka dessa omständigheter har förelegat, har frågan ofta ställts huruvida det är möjligt för konsumenterna, efter det att de väckt talan eller godtagit en dom från första instans som tidsmässigt begränsar verkan av återgången till följd av ogiltigförklaringen av räntegolv, att justera sitt yrkande enligt EU-domstolens dom av den 21 december 2016 och begära full återbetalning av de felaktigt betalade beloppen.

8. För de fall i vilka konsumenten inte har överklagat sådana domar som fastställde en tidsmässig begränsning av verkan av återgången kopplad till att en viss klausul förklaras oskälig, eftersom EU-domstolens dom ännu inte hade meddelats, och endast finansinstitutet har överklagat, har frågan likaså ställts huruvida den nationella domstolen, som ska pröva överklagandet vid en senare tidpunkt än nämnda dom från EU-domstolen, borde fastställa full återbetalning av felaktigt betalade belopp, och om den nationella domstolen borde göra detta *ex officio*, med tillämpning av EU-domstolens dom av den 21 december 2016.

9. Den spanska tvistemålsprocessen regleras av dispositionsprincipen, principen om preklusion, förbud mot ändring av talan, principen att domstolsavgöranden inte får gå utöver vad parterna har yrkat och när det gäller överklaganden, principen om förbud mot *reformatio in pejus*, en princip som är nära kopplad till principen att domstolsavgöranden inte får gå utöver vad parterna har yrkat .

10. I artikel 216 i Ley de Enjuiciamiento Civil (civilprocesslagen) fastställs följande: [Orig. s. 8]

”Dispositionsprincipen.

Tvistemålsdomstolens dom ska grunda sig på de faktiska omständigheter och bevis som parterna har åberopat och på parternas yrkanden, såvitt ej annat föreskrivs i lag för särskilda fall.”

11. I artikel 218 första stycket i civilprocesslagen fastställs följande:

”Fullständiga och kongruenta domar. Motivering.

1. Domstolsavgöranden ska vara klara och precisa och överensstämja med talan och övriga anspråk som parterna framställt i rätt tid i målet. Domstolsavgörandena ska innehålla de förklaringar som krävs, till fördel eller nackdel för svaranden, och de ska innefatta en prövning av alla frågor som har varit tvistiga i målet.

[[utelämnas]] Domstolen ska, utan att avvika från grunden för talan genom att pröva andra faktiska eller rättsliga omständigheter än dem som parterna har gjort gällande, avgöra målet i enlighet med de bestämmelser som är tillämpliga rättsregler även om de inte korrekt har citerats eller åberopats av parterna i målet.”

12. I artikel 465.5 i civilprocesslagen, som reglerar överklagande, fastställs följande:

”En dom eller ett beslut som meddelas i mål om överklagande ska endast beröra de punkter och frågor som togs upp i överklagandet och, i förekommande fall, i svarsskrivelse eller anslutningsöverklagande, som avses i artikel 461. Avgörandet får inte vara till nackdel för klaganden, såvida inte det är fråga om bifall till ett anslutningsöverklagande.”

13. I artikel 412.1 i civilprocesslagen fastställs följande:

”Efter det att föremålet för talan har fastställts i ansökan, i svaromålet och, i förekommande fall, i genkäröålet får det inte ändras av parterna vid en senare tidpunkt.”

14. Tribunal Constitucional (Spaniens författningsdomstol) har fastslagit att vissa av dessa principer, såsom förbudet mot *reformatio in pejus* och, i vissa aspekter, principen att domstolsavgöranden inte får gå utöver vad parterna har yrkat, har stöd i konstitutionen i form av rätten till ett effektivt rättsskydd som fastställs i artikel 24 i den spanska konstitutionen (och som har sin motsvarighet i artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna). Om det skulle vara tillåtet för domstolarna att *ex officio* ändra en överklagad dom, till nackdel för klaganden, skulle det införas en avskräckande faktor för utövandet av de rättsmedel [**Orig. s. 9**] som fastställs i lagstiftningen, som är oförenlig med ett effektivt rättsskydd som domstolarna är skyldiga att tillhandahålla.

15. Dessa processrättsliga principer har lett till att Audiencia Provincial endast har uttalat sig om den fråga som lades fram i överklagandet från Ceiss-banken. Även om det inte finns någon uttrycklig motivering som bekräftar detta är det uppenbart att Audiencia Provincial inte beslutade om fullständig återbetalning av de belopp som mottagits av finansinstitutet genom tillämpning av klausulen om räntegolv, eftersom konsumenten inte hade överklagat domen från första instans som endast fastställde återbetalning av de belopp som betalats efter den 9 maj 2013.

16. Konsumenten har i sitt överklagande invänt mot denna åtgärd och åberopar att Audiencia Provincial, så snart EU-domstolens dom av den 21 december 2016 hade offentliggjorts, borde ha tillämpat den rättspraxis som utvecklas däri och därmed beslutat *ex officio* om återbetalning av alla belopp som betalats med tillämpning av klausulen om räntegolv, inkluderat de belopp som betalats före den 9 maj 2013.

17. I detta fall, liksom i många andra mål som väntar på avgörande i spanska domstolar, uppstår en konflikt mellan principen om att konsumenter inte är bundna av oskäligen klausuler om räntegolv, som inbegriper att det är olämpligt att tidsmässigt begränsa återbetalningen av belopp som felaktigt har betalats, och processrättsliga principer, såsom dispositionsprincipen, principen om preklusion, principen att domstolsavgöranden inte får gå utöver vad parterna har yrkat och förbudet mot *reformatio in pejus*.

FYRA. Tolkningssvårigheter som motiverar begäran om förhandsavgörande.

1. Tribunal Supremo begär förhandsavgörande från EU-domstolen, eftersom det föreligger tolkningssvårigheter angående huruvida dispositionsprincipen, principen att domstolsavgöranden inte får gå utöver vad parterna har yrkat och förbudet mot *reformatio in pejus* som fastställs i artiklarna 216, 218.1 och 465.5 i civilprocesslagen är förenliga med artikel 6.1 i direktiv 93/13/EEG.

2. EU-domstolen har förklarat att förbudet mot *reformatio in pejus* grundas på principerna om rätten till försvar, om rättssäkerhet och om skydd för berättigade förväntningar (dom av den 25 november 2008, mål C-455/06, punkt 47, EU:C:2008:650). **[Orig. s. 10]**

3. EU-domstolen har även fastslagit att konsumentskyddet inte är absolut, liksom att det, i enlighet med principen om medlemsstaternas institutionella och processuella autonomi, är i den nationella lagstiftningen som det ska fastställas förfaranderegler för åtgärder som syftar till att skydda de rättigheter som rättssubjekten har enligt unionsrätten. Men denna nationella processuella autonomi får inte medföra hinder för unionsrättens effektivitet. Det får inte heller förekomma någon mindre gynnsam behandling av anspråk som grundar sig på unionsrätten, jämfört med liknande anspråk som grundar sig på nationell lagstiftning.

4. Beträffande oskäligen avtalsvillkor fastställdes i EU-domstolens dom av den 21 december 2016 (förenade målen C-154/15, C-307/15 och C-308/15) att vissa begränsningar av principen att oskäligen avtalsvillkor inte är bindande för konsumenterna är rimliga, bland annat begränsningar som avser rättskraftiga avgöranden (punkt 68 i domen) eller att det fastställs rimliga tidsfrister med prekluderande verkan (punkt 69 i domen).

5. I aktuella domar har EU-domstolen påmint om den grundläggande betydelsen av principen om rättskraft, i såväl unionens rättsordning som de nationella rättsordningarna. För att säkerställa såväl en stabil rättsordning och stabila rättsförhållanden som en god rättsskipning är det nämligen viktigt att domstolsavgöranden som vunnit laga kraft efter det att tillgängliga rättsmedel har uttömts eller fristerna för dessa har löpt ut inte längre kan angripas (dom av den 24 oktober 2018, mål C-234/17, EU:C:2018:853). En nationell domstol är enligt unionsrätten följaktligen inte skyldig att underlåta att tillämpa nationella processuella regler som innebär att domstolsavgöranden vinner laga kraft, även om den därmed skulle kunna bringa nationella förhållanden som är oförenliga med unionsrätten att upphöra (dom av den 29 juli 2019, mål C-620/17, EU:C:2019:630).

6. I den spanska rättsordningen är det genom överklagande möjligt att separat bestrida de olika besluten i en dom (artikel **[Orig. s. 11]** 458.2 i civilprocesslagen). Om ingen av parterna bestrider ett beslut, kan inte appellationsdomstolen upphäva eller ändra beslutet. Det är en regel som har vissa likheter med principen om rättskraft, vad gäller dess grund och eftersträfvade syfte.

7. I denna avvägning mellan de processrättsliga principer som grundas på krav på rättssäkerhet, god rättsskipning och respekt för en process med tillbörliga garantier, som är kopplade till rätten till ett effektivt rättsskydd, å ena sidan, och å andra sidan, principen om unionsrättens effektivitet, uppstår tolkningssvårigheter om vad begränsningarna av de processuella bestämmelser i vilka dispositionsprincipen, principen att domstolsavgöranden inte får gå utöver vad

parterna har yrkat och förbudet mot *reformatio in pejus* fastställs innebär för effektiviteten av principen om oskäligen avtalsvillkors icke-bindande karaktär för konsumenter. I enlighet med vad som fastställts av EU-domstolen i domen av den 21 december 2016 är denna sistnämnda princip oförenlig med inrättandet av tidsmässiga begränsningar för full återbetalning av belopp som konsumenten felaktigt har betalat till följd av tillämpning av ett oskäligt villkor, men principen är inte absolut och den har begränsningar som är kopplade till principen om god rättsskipning, som bland annat inbegriper principen om rättskraft eller fastställandet av rimliga tidsfrister med prekluderande verkan.

8. Beträffande överklagandet inom ramen för vilket förhandsavgörandet begärs, råder tveksamheter om huruvida den domstol som prövar ett överklagande, efter EU-domstolens dom av den 21 december 2016, bör besluta om full återbetalning av belopp som konsumenten har betalat till banken grundat på ett oskäligt villkor, när endast banken och inte konsumenten har överklagat domen, vilket skulle medföra en försämrad situation för klaganden.

BESLUT

[Orig. s. 12] DOMSTOLEN BESLUTAR FÖLJANDE: Mot denna bakgrund beslutar första tvistemålsavdelningen vid Tribunal Supremo i Spanien att begära förhandsavgörande av EU-domstolen i följande tolkningsfråga:

Utgör artikel 6.1 i direktiv 93/13/EEG hinder för att tillämpa processrättsliga principer – såsom dispositionsprincipen, principen att domstolsavgöranden inte får gå utöver vad parterna har yrkat och förbudet mot *reformatio in pejus* – som innebär att en domstol, som prövar en banks överklagande av en dom i vilken det beslutats om tidsbegränsad återbetalning av belopp som en konsument felaktigt har betalat till följd av en ogiltigförklarad klausul om räntegolv, inte kan besluta om full återbetalning av nämnda belopp och därmed försämra situationen för klaganden, eftersom nämnda begränsning inte har överklagats av konsumenten?

[utelämnas]

[utelämnas] [slutformuleringar och underskrift]